

Ahmapuron Kotiseutuyhdistys ry:n hankesuunnitelma 2019
“RAIVAAJAT RAHANALAISET - Ahmapuron asutuskylän historiaa”.

1. Työn tausta, tavoite ja merkitys

Tausta

Ahmapuron/Ruukinsalon rintamamieskylä sijaitsee Kuopion pohjoisosassa entisen Nilsin kunnan alueella maantie 75 varrella Rautavaaran ja vuoden 1595 Täyssinän rauhan rajalla. Nilsin on 30 km ja Kuopioon 80 km. Alueen ainutlaatuinen historia liittyy Venäjän ja Ruotsin rajatoimitukseen ja 1746 perustettuun Juankosken järvimalmiruukkiin. Ehjä kyläkokonaisuus syntyi 1940-50 luvuilla Kymi Oy:ltä pakkolunastettuun korkeen 25 nilsiläisten rintamamiesperheen toimesta ja on osa Suomen sodan jälkeistä asutushistoriaa. Edelleen siellä viljellään ja asutaan.

Ahmapuron kylä heijastelee maaseudun monitahoista yhteiskunnallista, taloudellista ja kulttuurista kehitystä. Muistitieto asuttamisen vaiheista on nyt häviämässä, ellei sitä taltioita. Siksi on juuri nyt ryhdytty laatimaan historiateosta kylän synnystä ja kehityksestä.

Tavoite

Historiakirjan tavoite on koota koota autenttista perimätietoa ja taustoittaa kylän kehitys samalla yleisiin puitteisiin kuvaamalla kylän syntyä ja kehitystä talouden, kulttuurin ja sosiaalisen kanssakäymisen näkökulmista. Samalla etsitään vastauksia kysymyksiin, miksi muutettiin karuihin oloihin, miten selvitettiin ja miksi kylä on säilynyt asuttuna huolimatta mm. hallaisuudesta, välimatkoista, koulun lakkautumisesta ja alkuaikojen hankalista liikenne- ja kauppaloista sekä maatalouden rakennemuutoksesta.

Merkitys

Kirjan tekemisessä näkyy EU:n perusteissa arvostettu paikallisuusperiaate. Paikallishistorian kuvaajana se palvelee alueensa lisäksi yleistä historiankirjoitusta. Koottu ja arkistoitu aineisto on käytettävissä myös myöhemmissä tutkimuksissa.

2. Toteuttamissuunnitelma ja -paikka

Historiaprojektin idearyhmä kokoontui kevättalvella 2018. Työryhmänä on tällä hetkellä laajennettu Ahmapuron kotiseutuyhdistyksen hallitus. Projektia koskevat päätökset tekee hallitus. Kaikki mukana olevat ovat asuneet ja käyneet kansakoulua Ahmapurolle.

Toteuttajien pätevyudet

Kirjoittaja HTK Martti K. Korhonen Espoosta on tehnyt elämäntyönsä opetusministeriön virkamiehenä, eduskunnan hallintotoimiston päällikkönä ja eduskunnan hallintojohtajana. Hän on Pohjois-Savon valtuuskunnan jäsen.

Projektin vetäjä ja haastatteluista vastaava TK Hannu Komulainen on tutkinut kirkkososiologian pro graduunsa eettisiä asenteita Nilsissä ja Juankoskella sekä lisensiaattitutkielmaan rinnastettavassa kirkollisessa ylemmän pastoraalitutkinnon tutkielmassa saarnan viestintää. Lisäksi hänellä on sosi-

aalipsykologian opintoja 30 ov ja kokemusta eri johtavien virkojen lisäksi mm. haastattelututkimuksista, tutkijaseminaareista ja maaseutupoliittisen YTR:n jäsenyydestä.

Muut työryhmän jäsenet ovat maanviljelijä Pekka Pitkänen Ahmapurolta, yo-merkonomi, toimitonhoitaja Mirja Summanen Nilsiästä, ammattikasvatusneuvos Matti Pitkänen Kajaanista, teknikko Heikki Korhonen Varkaudesta, maanviljelijä Niilo Puustinen Ahmapurolta ja KM erityisopettaja Irmeli Tuomi Saarijärveltä. Lisäksi on muutamia muita työskentelyyn sitoutuneita.

Projektin suorittaminen ja paikka

Haastatteluaineistoa on kerätty kylällä asuneilta ja asuvilta maaliskuusta 2018 alkaen ja viimeisiä kootaan parasta aikaa. Liitteenä on haastattelujen kysymyslomake. Haastattelut on suoritettu vapaaehtoisina teemahaastatteluina äänittämällä ja litteroimalla. Haastatteluja kertynee reilut 30. Aineisto arkistoidaan.

Kirjoittaja HTK Martti K Korhonen käy läpi kirjallisuutta ja eri arkistoja, joihin on talletettu yleistä ja Ahmapuron kylän tiloja koskevaa tietoa. Hänelle on toimitettu ja toimitetaan edelleen myös muuta materiaalia.

Kuva-aineiston kokoamisesta ja käsittelystä vastaa teknikko Heikki Korhonen Varkaudesta. Hänellä on jo nyt runsaasti haastattelutilanteissa saatuja kuvia.

Kirjoittamistyö tapahtuu pääasiassa Espoossa ja palautekeskustelut sähköisesti ja työryhmän kokouksissa. **Projektin työryhmä** kokoontuu projektille tärkeissä paikoissa kuten Ahmapuron entisellä koululla, Nilsiään museolla ja Juankoskella entisen ruukin tiloissa.

3. Tämänhetkinen vaihe

Kirjoitustyö käynnistyy viimeisten haastattelujen jälkeen helmi-maaliskuussa 2019. Kirjallisuuden ja arkistomateriaalin läpikäyminen on menossa. Kuva-aineistoa seulotaan. Tarkistellaan aineiston tietoja.

Seuraavassa kokouksessa käsitellään valmiina olevaa tekstiä, muokataan dispositiota ja annetaan palautetta kirjoittajalle.

4. Rahoitussuunnitelma

Nuorella Ahmapuron kotiseutuyhdistyksellä on jäsenmaksutuloja arviolta 150 euroa vuodelle 2019. Historiakirjan myyntituloja tulee kirjan valmistuttua ja mahdollisen ennakkomyyntin alettua. Varsinainen työ tehdään talkootyönä. Talkootunteja ei ole kirjattu, mutta niitä voi karkeasti arvioiden olevan tähän saakka 150 – 250. Myöhemmin tulevat mahdolliset kirjan myyntitulot käytetään yhdistyksen säännöissä määritellyn toimintaan.

Menoarvio

Kirjan taitto- ja painatuskulut ovat 6000 euroa. Se perustuu 200-250 sivuun ja 200 painokseen. Lisäksi ilmoittelu-, julkistamistilaisuus- ja toimistokulut ovat 600 euroa. Niihin anotaan erikseen avustusta sille osalle, mitä muuten ei voida rahoittaa.

Koko projektin menot yhteensä 6 600 euroa.

Tuloarvio

Pohjois-Savon Kotiseutuliiton avustus 1000 euroa.

Nilsin Pitäjäraadilta anotaan avustusta 4000 euroa. Loput voitaneen kattaa kirjan myyntituloilla tai lainalla.

Tilinpäätös

Koska yhdistys on perustettu 11.12.2018 ja rekisteröity 16.01.2019, sillä ei ole vielä vuodelta 2018 tilinpäätöstä. Vuodelta 2018 sillä ei ole tuloja ja menoja on 85 euroa rekisteröintimaksuna, mikä on velkana yksityiselle henkilölle ja maksetaan aikanaan painettuina kirjoina.

5. Aikataulu

Teos on määrä saada painokuntoon 30.9.2019 mennessä, painattaa loka-marraskuussa 2019 ja julkistaa marras-joulukuussa 2019. Aikataulu on varsin tiukka. Siksi on varauduttava myös siihen, että koko prosessia ei saada päätökseen tämän vuoden aikana. Ainakin kirjan myyntiä siirtyy ensi vuoteen.

6. Alustava dispositio ja sisältöjä

Lopullinen nimi ja dispositio kiteytyvät aineiston käsittelyn yhteydessä. Seuraavassa on esimerkinomaisesti jotain myös lukujen sisällöistä, ei kuitenkaan lopullista. Kirjaa ei tehdä tutkimuksen muotoon, vaikka siinä onkin kuvaavan tutkimuksen ote.

“RAIVAAJAT RAHANALAISET”

Ahmapuron asutuskylän historiaa

1. **Esipuhe** (miksi, miten, tekijät ja mahdolliset tukijat). Viimeinen hetki koota kylän alkuvuosisikymmenistä edes jotain kokemuseräistä, itse elettyä. Ahmapuron kotiseutuyhdistyksen perustaminen. Kylän nimi, Siikajärvi, (Ahmapuro), miten Ahmapuro-nimi vakiintui.
2. **Asutustoiminnan historialliset ja yhteiskunnalliset taustat**
Tiivis kuvaus asutushistoriasta: aika, jolloin Suomi oli Ruotsin itäinen maakunta, aika suuriruhtinaskuntana, torpparivapautuslaki ja asutustoiminta ennen talvisotaa. Nälänhädät 1800-luvun lopulla ja kansalaissodan aikana
3. **Sodat** taustalla
Talvisodan jälkeen oli jo säädetty pika-asetuslaki, jota ei juurikaan ehditty panna toimeen ennen jatkosotaa. Sodissa Suomi menetti yli 10 % peltopinta-alastaan, mikä tarkoitti valtavaa tarvetta uuden maatalousmaan raivaamiseen ja viljelyyn. Pelättiin jopa nälänhätää, jos peltoa otetaan olemassa olevilta tiloilta. Rintamamiehille luvattiin maata rauhan koittaessa.
4. **Asutustoiminnan organisointi:** maanhankintalaki 1945 ja toteuttamisorganisaatio
Maanhankintalaki pääpiirteittäin: kyseessä monien erillisten lakien, asetusten ja määräysten kokonaisuus, organisaatiossa enimmillään tuhansia ihmisiä. Johdossa maatalousministeriön asutusasiainosaston osaston johtaja Veikko Vennamo, joka päätti lähes kaikesta.

Maanhankintalain perusteella hankitun maan alkuperä: Ruukinsalo Kymi Oy:ltä pakkolunastettua korpea, ei asutusta (pl. Martikkala ja Toloppasen mökki). Kaikki viljelysmaa piti raivata, päinvastoin kuin Karjalan kannaksen siirtoväen asutustilat, joille maanhankintalain mukaan pyrittiin saamaan valmiit pellot. Maan pakkolunastuksesta johtuvia riitoja ei Ahmapurolla ollut.

5. Ketkä saivat maata Ruukinsalolta

Maansaajakategoriat maanhankintalaissa; perheelliset rintamamiehet, yleensä saman kunnan alueelta. Kaikki vaatimattomista lähtökohdista eli sillä paikalla, missä perhe eli, ei ollut elämisen edellytyksiä. Harvalla maatalousalan koulutusta, monilla kuitenkin kokemusta entiseltä kotitalaltaan.

6. Miten asutustila syntyi ja sai asukkaansa

Selostus tilojen syntyprosessista ja asukkaiden valinnasta: anomukset asutustilasta, etusijan myöntäminen, viisivuotiset hallintasopimukset rakennus- ja raivausvelvoitteineen, kaupunkirajat. Kuvataan muutamin esimerkein. Alkuperäiset asiakirjat ovat Kansallisarkiston Joensuun Maakunta-arkistossa.

7. Tilat, muuttajat ja tiloilla syntyneet

Tilaluettelon mukaan, mistä muuttivat, milloin, tilalla ”ensimmäisessä” sukupolvesta syntyneet. Muutto-, rakennus- ja raivausvuosien tietoja erityisesti kootun laajan haastatteluaineiston pohjalta. Muutto on tapahtunut jalkaisin, hevosella tai kuorma-auton lavalla muuttotavaroiden ja kotieläinten seassa. Ensin sauna, jossa on asuttu asuinrakennuksen rakentamisaikana. Navetat aluksi tilapäisiä. Sahajauho oli myös asuinrakennusten eristysmateriaali. Tähän lukuun sisällytettäneen myös tila- ja perhekohtaiset valokuvat.

8. Tyyppirakennukset

Rakentamista säädeltiin tarkasti ja vain hyväksytyjä tyyppitaloja tehtiin. Suunnittelijoiden joukossa tunnetuimmat arkkitehdit, mm. Alvar Aalto. Tyyppipiirustuksista (on myös digitoitu) oli tietysti hyötyä myös rakentajille. Sama koski myös tuotantorakennuksia, kuten navettoja.

9. Pellonraivaus (luvussa kuvia mm. raivauskoneista)

”Suo, kuokka ja Jussi”. Velvoite raivata tilakohtaisesti määritelty määrä peltoa.

Ensin tehtiin pääojien verkosto. Ahmapuro ruopattiin Hullu-Jussilla. Valtaojia kaivettiin käsin, todennäköisesti ns. hätäaputöinä. Maan pinnasta ojan leveys oli 4 m.

Raivauspalkkioita ja valtion v. 1940 perustama Pellonraivaus Oy (myöhemmin osakeyhtiön nimi muuttui Perusyhtymäksi ja sittemmin YIT Oyj:ksi). Pellonraivaus Oy:llä oli raskaita ja isoja koneita, joita hankittiin maahan mm. Normandian maihinnousun jälkeen Eurooppaan jääneistä armeijoiden ylijäämävarastoista sekä myös suoraan USA:sta.

Katerpillareilla puskettiin kannot karhoihin tai suuriin röykkiöihin. Kantokasoja perattiin käsin, kuokalla ja kirveillä. Soveltuvilla suomilla voitiin käyttää myös isoja yksisiipisiä auroja, joilla pintasammal, vaivaiskoivut ja muu kasvillisuus syväkynnettiin viulun alle. Fiskars valmisti erityisesti tätä tarkoitusta varten suunniteltuja raivausauroja. Vetokoneina mm. Super Major -traktoreita.

Maanhankintalaissa oli pykälät, joilla ruotsinkielisten pitäjien viljelijät vapautettiin peltojen pakkolunastuksesta, mutta veloitettiin kustantamaan korvauksena pellonraivausta muualle. Tätä raivausta varten perustettiin Ruotsalaisraivaus Oy, jonka toimesta osa pelloista raivattiin.

V. 1951 kylällä oli raivaustöihin osallistunut kveekareiden kansainvälinen työleiri, mukana myös suomalaisia.

Kootun haastatteluaineiston mukaan Ahmapuron kylästä nousi aina savua, loputtoman kanto-
kasojen polton vuoksi.

10. Kylän sähköistys

Koko kylä sähköistettiin yhtä aikaa niin, että asennustyöt tehtiin jokaisessa talossa valmiiksi ja sähkö tuli kaikille yhtä aikaa. Muisto kirkkaista valoista ja koekuunneltaviksi jätettyjen radioiden musiikista lokakuuisena iltana (ilmeisesti vuonna 1956) on vieläkin hämmentävä.

Sähkö oli mullistava uusi resurssi myös maataloustuotannossa: maidon jäähdytys, konelypsy sekä puimakoneiden, rehulietsojen, myllyjen ym. koneiden käyttö mahdollistui.

11. Maataloustuotanto ja metsätalous

Monista eri syistä maatalouden ylivoimainen tuotantosuunta oli karjatalous, nimenomaan maito. Tämä ei kuitenkaan ollut vain Ahmapuron, vaan lähes koko maan maatalouden valtavirta, jonka varaan koko infrastruktuuri oli rakennettu. Tässä luvussa kylän maatalous, karjanjalostus ja maatalouden koneellistuminen ”ahmapurolaisesta näkökulmasta” käydään läpi. Sonniosuuskunnan toiminnasta ja yleensäkin lehmien astutuksesta muutamia osin humoristisiakin tarinoita.

Puutavaran myynti oli asutustiloilla tiukasti rajattu vuosikasvu-arvioon. Metsämyyntiä valvoi Siilinjärvellä metsänhoitaja Lipponen, entisen eduskunnan puhemiehen Paavo Lipposen isä. Puun myynnillä oli merkittävä rooli erityisesti investointityyppisten hankintojen rahoittamisessa - moni traktori ostettiin hankintakauppana tehdyn puutavarakaupan avulla.

12. Ahmapuron sivistysolot

Kansakoulu aloitti toimintansa alkuvuodesta 1951, tilapäisesti Puustilan ja Kainulaisen tuvassa. Sittemmin kylälle rakennettiin uusi uljas koulu. Koulusta ja kaikesta siihen liittyvästä historiikkiin sisällytetään laajahko teksti, joka pohjautuu Nilsin kunnan koululaitoksen 120-vuotishistoriaan, opettaja Irma Ylösen laatimaan koulun historiikkiin, pitkäaikaisen opettajan Irja Toivasen (os. Mantovaara) haastatteluun sekä muussa haastatteluaineistossa esiin tuleviin kommentteihin.

Koulujen kehittyminen Nilsissä; yksityinen keskikoulu, kunnallinen keskikoulu, lukio. Ammatillinen koulutus, Kuopio (tämä osuus kaivettava eri lähteistä)

13. Urheilu ja vapaa aika

Tekstiä kinkereistä, pyhäkoulusta, 4-H kerhosta, nuorisoseurasta. Lentopalloa koulun kentällä, Korholan kentällä, myös seurakunnan nuotio-illat. Matti Pitkäsén ja Osmo Oinosen yleisurheilukenttä. Koulun hiihtokilpailut, monille jäänyt joutain hampaankoloon. Jääpallolla Ahmapuron jäällä, kunnan auraamat hiihtoladut.

14. Poliittiset olot ja äänestäminen

Ahmapurolla oli oma äänestysalue, vaikka äänioikeutettuja oli suhteellisen vähän. Nilsissä 1950-luvulla oli yhteensä 19 äänestysaluetta. Äänestystulokset löytyvät Kansallisarkistosta mikrofilmeiltä mutta ei digitoituina. Tähän lukuun muutama puolihumoristinenkin tapahtumakokonaisuus poliittisista valinnoista ja vaalikampanjoista.

15. Kaupat, liikenne ja liikkuminen

Lyhyet kuvaukset Mutkalan, Raatin, Karin ja Hankamäen kaupoista, myös alkuaikojen Helotien kaupasta. Myymäläautojen kultakausi, enimmillään useita myymäläautoja. Hugo Kuosmanen oli edellä aikaansa, kun keräsi tilaukset ja toimitti tavarat seuraavana päivänä. Logiikka ei juurikaan poikennut nettikaupoista, vaikkakin tilaustapa oli luonteeltaan manuaalinen.

16. Yhteenveto, arvioita kylän tulevaisuudesta, harvaanasutun maaseudun tulevaisuudesta.

Tässä tai erillisessä luvussa etsitään ja tiivistetään myös vastauksia kysymyksiin, miksi kylä syntyi, mitkä tekijät tukivat sen kehitystä, muuntumista ja säilymistä.

Lisäkommentteja:

- Aineistossa on runsaasti näkökulmia, joita tässä ei ole mainittu.
- Miten sijoitetaan yksittäisiä tarinoita? Työn edetessä tarkentuu kuva siitä, esitetäänkö nämä osin humoristisetkin jutut leipä tekstin ohessa ns. kainalojuttuina, taitollisesti erillisissä laatikoissa.
- Julkaisun ilmiäsuun vaikuttaa oleellisesti, miten paljon siinä on valokuvia, kaavioita, tms. ja miten ne on julkaisuun sijoitettu. Valokuvien sijoittelu on myös kustannuskysymys, koska parempi kuvan laatu voi edellyttää erilaista paperia kuin pelkkä teksti.
- Sivumäärä n. 200-250 sivua

Lähteitä mm:

- Asutustoiminnan 40- ja 50-vuotishistoriikit: Naskila, Rakentamisen aika, Erkki Laitinen, Rintamalta raivioilla
- Kansallisarkiston ja Joensuun maakunta-arkiston aineistot
- Lainsäädäntö, Finlex
- Eduskunnan Kirjaston aineistot
- lehtiartikkeleita eri lehdistä, mm. SS, paikallislehdet, MT, Koneviesti jne
- Haastattelut
- Historiakirjoitus (lukuisia tutkimuksia, mm. Wirilander, Pirinen, Salonheimo, Forsberg)